

VERB OG VERBALUTTRYKK I ROLLEN SOM TERMER

Jan Roald
Norges Handelshøyskole

Résumé

Le verbe, "parent pauvre" de la terminologie et quasi absent de la plupart des terminologies, bénéficie depuis ces dernières années d'un intérêt croissant. Il y a à cela plusieurs raisons dont l'une est à rechercher dans la tendance à vouloir ancrer la terminologie davantage dans le linguistique en remplaçant le terme dans son contexte approprié, qui est le texte. Dès lors, le verbe, "pivot de la phrase", ne peut être passé sous silence comme il dénote des actions, des procès, des états au même titre que les noms déverbaux. La faveur accordée à la notion de "phrase" est aussi un volet de l'intérêt actuel porté au verbe.

1. Innledning

Terminologiforskningen synes nå, i større grad enn tidligere, å interessere seg for termen som tekststørrelse, dens syntaktisk-semantiske egenskaper, hvilke forbindelser den knytter med andre tekststørrelser (f.eks. fraseologi).

Vi tar her opp et tema som har vært relativt lite problematisert: verbet som enhet med terminologisk funksjon.

2. Term og ordklasse

Terminologi er nominalsentrert. Et raskt blikk i en hvilken som helst fagordbok, termliste eller i teoretiske arbeider viser en klar dominans av substantiver (S). Verb, adjektiver og adverb har av og til status som inngang i ordlister og termbaser. Dette (mis)forholdet mellom S og verb har en rimelig forklaring. Substantivenes viktigste egenskap er å kunne fylle rollen som redskap til å benevne konkrete og abstrakte.

Verb denoterer prosess, handling, tilstand og er følgelig aktuelle som termer bare i forbindelse med denne type begreper (prosessbegreper eller dynamiske begreper). De impliserer "the notion of DOING" (Picht 1990: 37). Men verb kan nominaliseres, slik at også verbets predikative egenskaper overføres til en S (i predikatlogisk forstand vil det in casu være termens innhold som betinger dens argumenter).

Varantolas fokusering på syntaktiske og tekstuelle egenskaper virker plausibel:

"Nominalization + empty verbs help in conceptualizing a process as a series of independent operations. [...] The nominalizations form rational building blocks that are syntactically fully mobile. They can act as subjects, objects, adverbials, be in the theme or the rheme, be modified etc. A verbal construction would be much more cumbersome." (Varantola 1986.)

M.h.t. første karakteristikk kan det likevel innvendes at verb og nominalavledning må ha identisk innhold, f.eks. "réception de fournitures" og "réceptionner", som impliserer samme serie deloperasjoner. Andersens konklusjon på basis av en sammenligning mellom NP-er og VP-er i norsk m.h.t. sentrale trekk ved deres interne struktur trekker i samme retning som Varantolas påstand:

"I FS-tekster refereres det ofte til hendelser, tilstander og egenskaper [...]. De refereres til som **fenomener**: som **metoder** og som **prosesser**. Dette disponerer klart for nominalisering." (Andersen 1998: 30.)

Det framgår av ovennevnte at S er bedre egnet til termrollen enn verbet. S har flere modifikasjonsmuligheter, fyller temarollen og har flere leddfunksjoner enn verbet, deagentiviserer, kan ved ny avledning (metonymi) uttrykke et resultativt begrep og er egnet til klassifikasjon. Verbet er det ledd som konstituerer setningen og som betinger de ledd og det antall ledd (aktanter) som deltar i den handling eller prosess som verbet denoterer. Verbet aktualiserer setningen ved at det er forbundet med kategorien tempus.

Terminologi forbindes gjerne med terminografiske produkter der inngangene er løftet ut og bearbeidet terminografisk. I denne prosessen neglisjeres eller overses verbet, betraktet som perifert eller som ren tekststørrelse uten klassifiserende verdi, det siste med en viss berettigelse. Jfr. her f.eks. Sager:

"Concepts represented in terminological dictionaries are predominantly expressed by the linguistic form of nouns; concepts which are linguistically expressed as adjectives and verbs

in technical languages are frequently found only in the corresponding noun form and some theorists deny the existence of adjective and verb concept." (Sager 1990: 58.)

Imidlertid er termer i tekst språklige størrelser på linje med ikke-termer og kan analyseres grammatisk og (tekst)lingvistisk. F.eks. blir tema-remafunksjonen relevant. Den type begreper som Puuronen klassifiserer som dynamiske (Puuronen 1997), er av typisk verbal og derved predikativ karakter, hvilket disponerer for verb, f.eks. "*Arbeidstakere [...] kan gis adgang til å avspasere opptjente overtimer [...]*". Når begrepet "avspasere" realiseres som setnings- eller teksttema (f.eks. som overskrift), blir det normalt uttrykt nominalt: "*Reglene om overtid og avspasering av overtid gjelder uforandret [...]*". Picht tilkjenner verb terminologisk status: "*[...] the controversial issue of whether or not a verb can be a term is decided in the verb's favour*" (Picht 1990: 36). Det samme gjelder Budin når han slår fast at "*But the whole area of actions and processes, which is equally important for production, has been neglected.*" [...] "*Concepts representing these objects might be called processual concepts, generally designated by verbs*" (Budin 1990).

Vårt materiale, samlet i forbindelse med prosjekter av deskriptiv karakter (arbeidslivet, handel) omfatter et betydelig antall verbale termer (heretter VT), såvel mono- som polyleksikalske, f.eks.:

tilsette	mettre à pied	sysselsette
si opp	endosser	avspasere

De aktuelle verbene er ekserpert i tråd med terminologiens systemtanke. De er beskrevet innen rammen av begrepssystemer. Det vil si at det eksisterer relasjoner mellom handling/prosess (verbalbegrepet) og et objekt som handlingen/prosessen er rettet mot med et bestemt formål. En arbeidsavtale er gjenstand for bestemte handlinger som vi kaller funksjoner:

inngå, iverksette, suspendere, oppheve arbeidsavtale.

Dette forholdet gjenspeiles i handlingsbegreper uttrykt ved verb eller predikative substantiver avledet ved nominalisering:

innstille, tilsette, tiltre, suspendere, permittere, si opp/avskjedige, fratre.

Arbeidsavtalen har 2 parter i konvers relasjon: arbeidsgiver–arbeidstaker. Det eksisterer en relasjon mellom begrepene "arbeidsgiver" – "arbeidsavtale" – "arbeidstaker" og de aktuelle handlingsbegrepene. Minst ett av de kontekstuelle trekkene (ved semanalyse) eller aktantene eller argumentene vil være /arbeidsgiver/, /arbeidstaker/. Fagområdene "arbeidslivet" og "handel" er basert på handlinger/prosesser/roller rettet mot et objekt med et bestemt formål og på roller som spilles i relasjon til en handling/prosess eller et objekt. Det oppstår imidlertid en slags sirkularitet. Det velges ut et fagområde som pr. definisjon impliserer bestemte roller, dernest "avdekkes" de samme rollene ved trekk-, aktant- eller semantisk valensanalyse. På den annen side viser en slik verbanalyse at det ikke er verbet som sådan (leksemene) som analyseres, men det faglige begrepet som er tilordnet verbleksemet. "Suspendere", "tiltre", "fratre", "si opp" har andre realiseringsmuligheter og distribuerer da andre roller: "suspendere arbeidsavtalen, en lov", "si opp arbeidsavtalen, abonnementet", "fratre" (under møtet), "tiltre en uttalelse". Picht gir uttrykk for det samme når han under "Das Verb aus semasiologischer Sicht" skiller mellom term og "[...] *das Wort als eine Einheit [...], die eine Reihe von Verbindungsmöglichkeiten – Valenzen – aufweist*", og påviser verbets "*grössere oder kleinere semantische Spannweite*" (Picht 1987 a: 24).

Det konstateres en relasjon mellom handlingen "tilsette/tilsetting av" og objektene (som også er roller) "arbeidsgiver" og "arbeidssøker". Relasjonene mellom handlingen "tilsette/tilsetting av" og "arbeidsgiver" og "arbeidssøker" kan betegnes "agensrelasjon" (arbeidsgiver) og "patiensrelasjon" (arbeidssøker). Relasjonen "arbeidsgiver–arbeidstaker" kan betegnes "avhengighetsrelasjon" (jfr. Nuopponen 1996: 181–182). Denne analysen har mye til felles med kasusgrammatikkens inndeling i roller som spilles av nominalsyntaxmene i forhold til verbet. Verbet "tilsette" tildeler rollene agens og patiens, samt, implisitt, predikat ("som økonomisjef").

3. Verb, frase, polyleksikalitet

I vår videre drøfting av verbet som terminologisk enhet tar vi opp det uklare forholdet mellom VT og frase (frasem). Problemet er sammenlignbart med spørsmålet om den syntagmatiske avgrensing av S-termer, jfr. f.eks. Galinski :

"But they [LSP phraseological units - vår merknad] are much more problematic from the point of view of parsing, *découpage de termes*, extraction of terms, etc. than terminological units." (Galinski 1990: 75.)

Problemet drøftes i lys av bl.a. Kjærs "types of word combinations" og "combinability" (Kjær 1990: 17) eller Pichts "connectability" (Picht 1990: 37). Videre er det instruktivt å bruke S avledet ved nominalisering som kriterium. Vi foretar en grovinndeling av våre verb i to grupper etter Pichts kriterium, som formuleres slik:

"Bei rein fachsprachlichen Verben liegt die Sache wie gesagt einfacher. Sie sind eindeutiger bestimmten Fachgebieten zugeordnet und unmittelbar als fachsprachliche Elemente auch von Nicht-Fachleuten erkennbar." (Picht 1987 b: 25.)

Gruppe (A):

En lang rekke VT-er i vårt materiale kan sies å oppfylle Pichts kriterium. Det synes plausibelt å anta at deres umiddelbare entydige fortolkning ligger dels i den leksikalske formen (f.eks. "jorde"), dels i det forhold at de qua leksemer har en snevrere semantisk "spennvidde" enn et antatt "gjennomsnitt". Disse VT-ene samsvarer med Kjærs "free combinations/minimum combinability", som karakteriseres som følger:

"[...] the combinability of the verbs can be described and predicted in terms of the semantic features which must be inherent in the meanings of the words with which the verbs are combined." (Kjær 1990 a: 16.)

M.a.o. kan verbaltermene med denne egenskapen implisere aktantene i den grad at de kan brukes absolutt, f.eks. "Bedriften permitterer."

Verb i denne kategorien kan testes m.h.t. S avledet ved nominalisering for å måle begrepsmessig sammenfall. Ved sammenfall gir testen bekreftende svar på om verbet kan regnes som terminologisk. Testen gjelder ikke bare kjernenominalisering, men også resultativ nominalisering, subjekts- og objektsnominalisering. Resultativ nominalisering er

avledet ved metonymi av kjernenominaliseringene. Vi skiller ut denne gruppen for oversiktens skyld. Også disse er objektsnominaliseringer. Eksempler:

<i>verb</i>	<i>kjernenom.</i>	<i>resultativ nom.</i>	<i>subj.nom.</i>	<i>obj.nom.</i>
postuler	candidature	candidature	postulant candidat	
expédier	expédition	expédition	expéditeur	destinataire
endosser	endossement	endossement	endosseur	endossataire

Disse nominalavledningene er alle predikative (Spred), dvs. de "arver" verbets argumentstruktur (f.eks. "endosser un chèque – procéder à l'endossement d'un chèque – endosseur d'un chèque"). "Candidat(ure)" er ikke avledet av verb med samme stamme, men er predikativt substantiv og knyttes, i arbeidslivet, til verbet "postuler" ev. "solliciter", i politikk til verbet "se présenter" (à une élection). Verbet alene har en funksjonell ekvivalent ved funksjonsverb + Spred.: "Procéder à l'endossement", "poser sa candidature" (à un poste). I terminologisk forstand inneholder verbet og nominalavledningene samme dynamiske begrep, som står i en ontologisk relasjon til objektet: "chèque", "poste".

Verbene i gruppe A er "free word combinations" i tråd med Kjær's inndeling, men "[...] restricted within predictable limits" (Kjær 1990 a: 14). Således kan det forutsies at verbet "tiltre" vil følges av S "stilling" (eller underbegreper) fordi det har det relasjonelle trekket (seleksjonstrekket) /stilling/. Men denne forutsigbarheten henger nøye sammen med det forhold at vi på forhånd har valgt ut et fagområde der dette trekket er det mest sannsynlige. M.a.o. er det fagbegrepet "tiltre"/"tiltredelse" som tildeler eller betinger rollen "stilling", ikke verbleksemet.

Gruppe B:

Den andre gruppen består av de verb som ikke stetter kriteriene formulert av Picht (jfr. ovenfor). De er ikke umiddelbart "gjenkjennelige" som termer:

"; [...] ihre Differenzierung kann im sprachlichen Zeichen allein nicht mehr ausgedrückt werden, wohl aber in der Fachwendung, z.B.

- einen Wechsel ziehen
- die Fäden ziehen
- eine Wurzel ziehen.

Auf diese Weise kan die "semantische Spannweite" eines Verbs in einzelne Begriffe aufgespaltet werden." (Picht 1987 a: 70.)

Samtidig er dette verb som ikke svarer til Kjærs karakteristik (jfr. Kjær ovenfor). Så vidt vi kan bedømme, faller de inn under gruppen "idiosyncratic word combinations" (Kjær 1990 a: 13, 16). Vi konfronteres da med grunnlaget for Kjærs skille mellom disse og "free word combinations", samt med kategorien "fraseologi".

Den første kombinasjonstypen Kjær redegjør for: "fixed word combinations" er en stor og heterogen gruppe. I denne gruppen kan vi plassere de av våre VT-er som ikke er spontant analyserbare: "si opp" (*si ned), "mettre à pied". Disse er leksikaliserte på lik linje med f.eks. "pomme de terre. Kjær bruker "unter Spannung stehen" som eksempel på fast ordkombinasjon, basert på en substitusjons- og transformasjonstest. Dette er en "LSP phrase-me", med elektrobegrepet "Spannung" som kjerne. Det er en frase, beskrevet og fastlagt qua språklig størrelse, uten at man kan hevde en korrelasjon mellom fast ordkombinasjon og grad av "faglighet". "Das Gerät erden" er vel av samme "faglighetsgrad".

Våre to eksempler er transitive verb. De kan knytte til seg et objekt og inngår qua flerleddede termer en fri ordkombinasjon med dette: "mettre à pied le salarié", "si opp direktøren". De faller inn under "free word combinations". Objektets semantiske trekk oppfyller verbalbegrepets krav. Det foreligger semantisk kompatibilitet, som kan beskrives og forutsies gjennom objektets inherente trekk. Kombinasjonen er fri innenfor forutsigbare grenser (leksikalsk restriksjon: "drikke glykol", "*drikke brød"). Den er basert på "less than maximal, more than minimal combinability" (jfr. Kjær 1990 a: 17). Dersom "mettre à pied" klassifiseres som "fixed", kan man hevde at "free word combinations" og "fixed word combinations" ikke utelukker hverandre gjensidig.

Kjær bruker verbet "induzieren" som illustrasjon på "free word combination". Eksemplet betinges av en fagtilhørighet. Bare "Spannung" utfyller objektplassen. Dette er "verb with minimal combinability" (Kjær 1990 a:15). I den andre enden finnes et verb som "see", med maksimal kombinerbarhet. Men "induzieren" har minst én annen kombinasjonsmulighet i tråd med verbets bruk i epistemologi: "konstatere ved å gå fra det spesielle til det generelle". Altså: "induzieren" blir aktualisert først etter at det er satt inn i en kontekst, og bare da kan dets kombinerbarhet bestemmes. Verbet "lese" har tilsvarende redusert kombinerbarhet innen tele- og datateknikk.

Opp mot frie ordkombinasjoner stilles bl.a. "idiosyncratic word combinations":

"[...] idiosyncratic or semi-fixed word combinations of the sich die Zähne putzen type, i.e., it is not possible to explain by means of compatibility restrictions and combinability rules as just described why the commutation of fließt in der Strom fließt, is out of the question, [...]" (Kjær 1990 a: 16.)

Men ved verbet "se laver" er ihvertfall kombinerbarheten forutsigbar: /kroppsdel/ og ikke f.eks. "*se laver la voiture". Således kan "se laver les dents" betraktes som en fri ordkombinasjon, innenfor forutsigbare grenser.

"Domicilier" har den egenskap at man kan beskrive hvorfor dette verbet ikke kan kombineres med f.eks. /banan/, og vi kan forutsi hvilke objekter det er kompatibelt med, mens verbet "accepter" i "accepter une traite" (= den Wechsel annehmnen") er idiosynkratisk. Fra en terminologisk synsvinkel blir en slik distinksjon problematisk. Sannsynligvis har "domicilier" en snevrere semantisk spennvidde enn "accepter", men qua leksem, ikke qua term/ord, som er tekstenheter. "Accepter" som verbalbegrep innenfor "betalingsoperasjoner" er kompatibelt bare med trekket /traite/ og kan således beskrives som en fri ordkombinasjon "with minimum combinability" (jfr. nedenfor). Dette er parallelt med "induzieren", som bare tildeler trekket /Spannung/ innenfor elektro.

For øvrig, etter vårt syn er det prinsipielt feil å føre bevis for en struktur i et språk ved henvisning til et annet språk. "Erden" (fri kombinasjon) tilsvarer "mettre à la terre", som vel måtte klassifiseres som idiosynkratisk.

Vi finner det problematisk å godta distinksjonen *fri vs idiosynkratisk* etter de kriterier som her er drøftet. Dette er også Kjærs syn i en annen artikkel (Kjær 1990 b: 26).

Et fellestrekk ved de idiosynkratiske eksemplene er verbenes relativt vide semantiske spennvidde og det forhold at de derfor ofte må ha en aktantplass utfylt bak for å bli fortolkbare. Fra verb som "induzieren" over "se laver" til "sehen" og "mettre" kan man postulere en skala (Picht [1990: 42] omtaler dette som "sliding scale") definert gjennom de enkelte verbs bruksområder og kombinasjonsmuligheter. F.eks. er "avaliser" umiddelbart mer bestemt innholdsmessig enn "mettre" og "faire". Denne skalaen omfatter verb beskrevet i både frie og idiosynkratiske kombinasjoner, uten noen grenselinje. En slik vinkling vil være mer fruktbar for vår videre analyse av VT-er.

Kjær, Picht, Galinski, Budin bruker to eksempler fra vårt eget materiale i sine artikler om fraseologi: "trekke" – "akseptere veksel", "trekke sjekk". Kjær angir "den Wechsel annehmen" som eksempel på idiosynkratisk ordkombinasjon (Kjær 1990 a: 16).

"Weniger klar sind Falle wie "ziehen" in: einen Wechsel ziehen [...] ." (Picht 1989: 93–94).

"Do terms occur in the guise of a phraseological unit (e.g. to draw a bill)?"

[...] "Some phraseological units, such as: * to draw a bill.. [...] are obvious candidates for consideration as terminological units or even terms.

[...] Drawing a bill in banking represents a distinct concept and denotes an action with specific legal implications. It could belong to a system of concepts concerning the bill." (Galinski 1990: 75, 76.)

"Taking the example of drawing a check, the reservation for most terminological phraseological units seems to be that the concept of drawing a check is, of course, dependent upon and derived from the concept of cheque, but the meaning of drawing in economics is so vague that its combination with the concept of check cannot lead to a description of the process of drawing a check." (Budin 1990: 67.)

Især verbene "trekke" – "tirer" – "draw" – "ziehen" har vid semantisk spennvidde, i mindre grad verbet "akseptere" – "accepter" – "annehmen". Verbene "trekke" – "tirer" innsnevres imidlertid ved at handlingsbegrepet i fagområdet "handel" – "betalingsoperasjoner" denoteres av det flerleddede verbet "trekke på", "tirer sur": "Kreditor trekker X på debitor". "På", "sur" realiseres ikke språklig med mindre det indirekte objektet realiseres. M.a.o. er verbet her "trekke på", ikke "trekke". Vi er uenige i Budins karakteristikk av "draw" som et

verb med vag betydning innen økonomi. Det dreier seg tvert imot om et handlingsbegrep med juridiske implikasjoner, slik Galinski påpeker (jfr. ovenfor).

Uansett det enkelte verbs semantiske spennvidde: det er konteksten (fagområdet eller et gitt begrepssystem) som pr. definisjon betinger termens innhold. Det gjelder "induzieren", som tildeler trekket /Spannung/ i elektro, noe annet i epistemologi, det gjelder "tirer sur" og "akseptere", "annehmen". I et delsystem innenfor handel (betalingsoperasjoner) tildeler "tirer sur" trekket /effet de commerce/ (sjekk eller veksel), "accepter" tildeler bare trekket /traite/. En slik vektlegging av kontekst/fagområde synes å svekke grunnlaget for idiosynkrasikategorien og fører til sammenfallende analyse av "induzieren", "erden", "tirer sur", "accepter". "Accepter", "akseptere", "annehmen", "trekke på", "tirer sur" kan analyseres som frie kombinasjoner innenfor forutsigbare grenser. Det foreligger semantisk kompatibilitet, som kan beskrives og forutsies gjennom objektets karakteristiske trekk eller gjennom verbets kontekstuelle trekk. "Tirer sur" vil ha "less than maximal, more than minimal combinability" (sjekk, veksel), "accepter" vil ha "minimal combinability" (akseptere veksel – *akseptere sjekk).

En slik analyse reduserer også betydningen av verbenes semantiske spennvidde. For terminologien er polysemien i verblekset "trekke" irrelevant. Den berører ikke *begrepet* "trekke på" i bankvirksomhet. Analogien med S-termer er nærliggende: ord som "ansvar", "ferie", "stress" har terminologisk funksjon i bestemte fagområder påvirket av deres bruk og betydning(er) i allmennspråket.

Når vi likevel opprettholder skillet mellom gruppe A og gruppe B, skyldes det at verbene på denne enden av glideskalaen sjelden kan brukes absolutt, noe som kan henge sammen med behov for differensiering på uttryksplanet: "accepter": *traite/offre/ commande*. Verbet er dessuten "le pivot de la phrase", og transitive verb krever normalt utfylling av aktantplassene. "Tirer" må utfylles med "traite", mens "tireur" kan fungere syntaktisk og semantisk alene. Det dannes toleddede uttrykk: V + ekspansjon, med eller uten regelmessig motivasjon, mer eller mindre faste i morfosyntaktisk forstand: "mettre en chômage technique", "kaste på dør". Spørsmålet om et skille mellom VT og frase melder seg. Men hva er en frase? For begrepet "koble til jord" disponerer norsk et verb: "jorde", som tysk:

"erden". Fransk uttrykker dette med verb + preposisjonssyntagme: "mettre à la terre", som etter en substitusjonstest kan klassifiseres som en (relativt) fast forbindelse: "mettre l'appareil à la terre", men *"l'appareil est à la terre". Det franske uttrykket må vel kunne karakteriseres som en frase dersom V + ekspansjon er det første kriteriet. Det er langt fra noen enighet om hvilke kriterier som skal legges til grunn for å isolere og beskrive en slik språklig størrelse. For vårt formål skal vi med *frase* mene det samme som *kollokasjon* og samtidig slutte oss til Kjærs prinsipp om "context dependency of word combinations in legal language" (Kjær 1990 b: 26), altså fagområdebetingede kombinasjoner som opptrer hyppig og regelmessig. Det vesentlige her er å skille mellom term – ikke-term. Begrepsdannelse er det avgjørende kriteriet.

En term står for ett begrep. I definisjoner av *frase* opereres det med krav om en kombinasjon av to begreper. "Tirer une traite sur", "accepter une traite", "åpne rembours" oppfyller et slikt krav. Imidlertid er disse kombinasjonene eksempler på normal termdannelse gjennom determinasjon, noe som blir tydelig ved nominalisering: "le tirage", "le tireur", "l'acceptation", "åpnende bank". Poenget er at bestemte verb danner et fagområdebundet paradigme relatert til et stabilt objekt: "la traite". Ved definisjon defineres ikke objektet. Det er allerede definert et annet sted i systemet. Kun ett begrep defineres: handlings-/prosessbegrepet.

Vi mener en slik analyse kan gi svar på Galinskis spørsmål:

"[...] to draw a **check** (is this an LSP unit containing one or more concept, or a single and distinct concept?)." (Galinski 1990: 75.)

Et annet kriterium er nominalisering. Handlinger/prosesser uttrykkes også nominalt. Verb representerer én av flere kategorier for å denotere dynamiske begreper. F.eks. er roller (person som utfører en handling vis a vis et objekt, altså person + dynamisk begrep) sentrale begreper i f.eks. "handel" og står i bestemte ontologiske relasjoner til objektet. Vi skal illustrere med objektsbegrepet "traite", som er gjenstand for flere handlinger/prosesser som kan systematiseres i et temporalt forløp. Verbene tilhører både gruppe (a) og (b).

tirer – émettre – avaliser – accepter – domicilier – endosser – détenir – escompter
une traite

Nominalisering:

<i>verb</i>	<i>kjernenom.</i>	<i>resultativ nom.</i>	<i>subj.nom.</i>	<i>obj.nom.</i>
tirer sur	tirage	tirage	tireur	tiré bénéficiaire
émettre	émission	–	émetteur	
avaliser	aval	aval	avaliseur	
accepter	acceptation	–	accepteur	–
domicilier	domiciliation	domiciliation	–	domiciliataire
détenir	détention	–	détenteur/ porteur (banque)	
escompter	escompte	escompte	escompteuse	–

Denne testen kan gi svar på Galinskis neste spørsmål:

"It (i.e. Drawing a bill – vår mrk.) could belong to a system of concepts concerning the bill. Can/must such phrasemes, therefore, be treated as terms representing a concept?." (Galinski 1990: 76.)

Poenget er ikke at verbene denoterer begreper som ikke allerede er representert nominalt, men at begrepet uttrykkes både verbalt og nominalt. I de tekster vi har undersøkt, har ikke funksjonsverb + Spred noen dominans i forhold til bruk av det ordinære verbet: "*Le tiré peut ne l'accepter que pour 600 F.*" I leddfunksjonene *subjekt, objekt, kjerne i preposisjons-syntagme* osv., og i dannelselse av underbegreper brukes Spred.: "*L'acceptation est irrévocable*", "*acceptation partielle*".

En definisjonstest kan også illustrere vårt poeng. I en definisjon av "tireur" kan ikke verbalbegrepet "tirer" brukes i definisjonen uten at definisjonen blir tautologisk.

Nederst på glideskalaen konstateres en rekke verb med stor semantisk spennvidde. Verb av denne typen inngår forbindelser med S (ev. adjektiv) som kan karakteriseres som idiosynkratiske etter Kjærs kriterier (jfr. ovenfor): "*ta telefonen*", "*prendre la communication*", "*ta oppvasken*". Innenfor denne typen verb regner vi også de basale funksjonsverbene, som

"ta", "gjøre", "gi", "donner", "procéder à". Det dreier seg om verbleksemer som i en partiell realisering er semantisk relativt tomme og har som funksjon å aktualisere en predikativ term (substantiv, adjektiv). Vårt materiale omfatter en del kombinasjoner *funksjonsverb* + *S-term* som er frekvente og stabile. De er enten spesifikke for fagområdet eller går igjen i flere fagområder, f.eks. i tekster der handel og jus forenes. Noen er også (relativt) faste forbindelser selv om de er analyserbare i morfosyntaktisk forstand. G. Gross skiller klart mellom "locutions" og "constructions à verbe support":

"Une suite verbe + complément est une locution verbale si l'assemblage verbe + complément n'est pas compositionnel ou si les groupes nominaux sont figés." (Gross 1996: 69.)

Vi har valgt ut en del kombinasjoner som er representative for denne type verbaluttrykk i vårt materiale. Vi skal analysere disse med tanke på å skissere et skille mellom VT-er og kollokasjoner (fraser). Kriteriene må være i overensstemmelse med dem vi har lagt til grunn for å karakterisere den terminologiske statusen til verb i gruppe (a) og (b) som VT-er. Det sentrale kjennetegnet blir da at det aktuelle handlings-/prosessbegrepet skal være representert både ved et Spred som uttrykker kjernenominalisering, ev. resultativ nominalisering og ved et barbaluttrykk.

(a) Begrepet er representert nominalt (kjernenominalisering) og ved et ordinært verb. Spred kan også uttrykke resultativ nominalisering. Det ordinære verbet alternerer med funksjonsverb + S-terminen, mer eller mindre fritt (avhengig av situasjon). Eksempler:

- compensation, compenser, opère compensation (de [...] avec)
- encaissement, encaisser, procéder à un encaissement
- aval, avaliser, donner son aval à
- démission, démissionner, donner sa démission

I denne kategorien er funksjonsverb + S-terminen variant av det ordinære verbet. I prinsippet kan flere funksjonsverb opptre i konkurranse med dette. "Prononcer" f.eks. assosieres med sterkt formaliserte situasjoner: "Prononcer la nomination de..", men (?) "Prononcer l'embauchage de". Det faglige begrepsinnholdet ligger i S-terminen. Vi regner derfor kombinasjoner i denne kategorien som fraser. Vi gjør følgende unntak:

"Passer commande de" er av typen (relativt) fast forbindelse. Vi regner den som VT, synonym til det ordinære verbet "commander". Funksjonsverbet "donner" + eiendomsadjektiv + S danner et paradigme med eiendomsadjektivet som "låst" element når subjektet er uttrykt:

donner son aval, donner sa démission, donner son accord,
men ikke: *il donne ma démission

"Donner son aval", "donner sa démission" gis status som VT-er, synonymer til hhv. "avaliser" og "démissionner". Kombinasjonen "donner son aval" gir også subjektsnominalisering: "donneur d'aval". Med samme argument gir vi kombinasjonen "poser sa candidature" status som term, som synonym til "postuler": "Elle pose sa candidature" – "*Elle pose notre candidature".

(b) En S-term som uttrykker kjernenominalisering (ev. resultativ nominalisering), kan ikke relateres til et ordinært verb. Begrepet uttrykkes verbalt med funksjonsverb + Spred:

- opposition, faire opposition à (paiement, chèque)
- ordre, donner l'ordre de
- décharge, donner décharge à...de
- avskjed, gi avskjed (i konvers relasjon til begrepet "søke avskjed")

"Faire opposition à" er en fagområdebundet forbindelse. "Opposition" og "ordre" som Spred opptrer fritt i andre kombinasjoner: "La banque qui recevait une opposition", "lorsque l'opposition est formée" (også funksjonsverb), "recevoir l'ordre de". Kombinasjoner i denne kategorien får status som VT-er.

(c) Begrepet er uttrykt ved en S-term som er avledet ved nominalisering av kombinasjonen funksjonsverb + ekspansjon:

- mise en demeure de, mettre en demeure de
- remise à l'encaissement, remettre à l'encaissement
- accusé de réception (de commande), accuser réception de

Disse forbindelsene er (relativt) faste. I den første kan riktignok "mettre" substitueres med "être": "je vous mets en demeure de livrer [...]", "le débiteur est en demeure de [...]", men prosedyren beskrevet i lov og reglement har en stabil betegnelse "mise en demeure". Vi har heller ikke registrert "demeure" (juridisk term) i noen annen funksjon enn som kjerne i preposisjonssyntagme innledet med "en". I den andre er subjektet for funksjonsverbet ikke identisk med det logiske subjektet for kjernen i preposisjonssyntagmet. De to siste er faste, hvilket vises ved uregelmessig syntaks: utelatelse av bestemt artikkel. Siste ledd i "accuser réception" kan ha begrenset modifisering: "accuser bonne réception de". Som ekvivalente med S-termen gis disse kombinasjonene status som VT-er.

Vi står igjen med en lang rekke frekvente kombinasjoner funksjonsverb + S-term som ikke karakteriseres av ekvivalent begrepsinnhold S-term (kjernenominalisering) – verb. S-termen fungerer som direkte objekt eller som kjerne i preposisjonssyntagme. Eksempler:

- prendre le repos compensateur = avspasere
- mettre en chômage technique = permittere
- placer/mettre en congé = gi/innvilge permisjon, permittere

Disse kombinasjoner regner vi som kollokasjoner (fraser). Vi gjør unntak for tilfeller der en opposisjon utnyttes terminologisk, som f.eks. "mettre" vs "admettre":

- mise à la retraite/mettre à la retraite (ved adm. vedtak)
- admission à la retraite/admettre à la retraite (etter søknad)

4. Konklusjon

Verbets rolle som terminologisk enhet har etter vår oppfatning langt på vei vært drøftet og dermed tildekket under frasebegrepet. Flere verbale uttrykk som i ulike artikler er behandlet som fraser/frasemer har vi klassifisert som termer etter både "klassiske" terminologiske kriterier og lingvistiske kriterier. At verb skal tilhøre et frasenivå mens dets nominale motstykke skal ha terminologisk status, mener vi å ha tilbakevist. Handlings-/prosessbegreper er av verbal natur. Det er følgelig ikke overraskende at disse begrepene kan anta ordklassen verb. I vårt materiale finnes imidlertid ikke ett verb med terminologisk funksjon

som ikke kan relateres til en nominalt uttrykt term. Dette kan vel ikke annet enn å bekrefte de utsagn vi har sitert om nominalkategoriens overlegenhet som middel til å uttrykke faglige begreper og styrke en hypotese om at faglig begrepsdannelse er nominal av natur. Termer skal først benevne. Verbet er av predikativ natur og "le pivot de la phrase", altså i høy grad tekstbetinget og -bundet. Det har sin normale funksjon i fagtekster som i alle andre tekster. Det er neppe irrelevant å trekke en parallell med subjektsnominaliseringer. Termen "endossent" tilføyer bare "agens" til begrepet "endossement". Frasebegrepet, altså kollokasjon, har vi aktualisert især i forbindelse med funksjonsverb. "Prononcer la mise à pied", "procéder au licenciement" er typiske fraser. Det dreier seg ikke om faste forbindelser i morfosyntaktisk forstand, men de kunne ev. karakteriseres som "fagidio-synkratiske".

Referanser

- Andersen, Ø. (1990). *Lingvistikk og dokumentasjonsbaserte tesauruskonstruksjoner*. Dr. art.-avhandling, Universitetet i Bergen: HIT-senteret 1998.
- Arrivé, M. et al. (1986). *La grammaire d'aujourd'hui – guide alphabétique de linguistique française*. Flammarion.
- Budin, G. (1990). Terminological analysis of LSP phraseology. In: *Terminology Science & Research, Journal of the International Institute for Terminology Research – IITF 1: 1–2*, 64–69.
- Galinski Ch. (1990). Terminology and Phraseology. In: *Terminology Science & Research, Journal of the International Institute for Terminology Research – IITF 1: 1–2*, 70–86.
- Gross, G. (1996). *Les expressions figées en français*. Paris: Ophrys.
- Kjær, A. L. (1990 a). Phraseology research – State-of-the-art. In: *Terminology Science & Research, Journal of the International Institute for Terminology Research – IITF 1: 1–2*, 3–20.
- Kjær, A. L. (1990 b). Context-conditioned word combinations in legal language. In: *Terminology Science & Research, Journal of the International Institute for Terminology Research – IITF 1: 1–2*, 21–32.
- Nuopponen, A. (1996). Att strukturera kunskap. Om systematisk begreppsanalys. In: *Terminologi – system og kontekst, Nordisk minisymposium 1996*, 171–196. Red. Johan Myking, Randi Sæbøe & Bertha Toft. KULTs skriftserie nr. 71, Bergen: Noregs forskningsråd.
- Picht, H. (1987 a). Fachsprachliche Phraseologie – die Terminologische Funktion von Verben. In: *Terminologie et traduction 3*, 65–78. Bruxelles, Luxembourg: Commission des Communautés Européennes.
- Picht, H. (1987 b). Fachsprachliche Phraseologie – die terminologische Funktion von Verben. In: *Terminology and Knowledge Engineering*, 21–34. Eds. Hans Czap & Christian Galinski. Frankfurt: Indeks Verlag.
- Picht, H. (1989). Fachsprachliche Phraseologie. In: *Special Language: From Humans Thinking to Thinking Machines*, 89–109. Eds Christer Laurén & Marianne Nordman. Clevedon.
- Picht, H. (1990). LSP phraseology from the terminological point of view. In: *Terminology Science & Research, Journal of the International Institute for Terminology Research – IITF 1: 1–2*, 33–48.
- Puuronen, N. (1997). Dynamiske begrepp. In: *Terminologi som vetenskapsgren*, 123–139. Red. Chr. Laurén, J. Myking & H. Picht. Lund: Studentlitteratur.